

Станиша ТУТЊЕВИЋ ЗАВИЧАЈНИ ОМАЖ АНДРИЋУ

Академија наука и
умјетности Републике Српске

(Перина Меић: *Андрићева ѿоеѿика. Иза кулиса исѿриѿовиједаноѿ*,
Огранак Матице хрватске у Риједи; Студио ТиМ,
Ријека, 2021, 334 стр.)

Међу новим књигама о Андрићу једна завређује посебну пажњу, и по томе одакле долази и по томе шта о Андрићу доноси. У питању је књига *Андрићева ѿоеѿика* с поднасловом *Иза кулиса исѿриѿовиједаноѿ*, која је 2021. формално изашла у Риједи, али је по свему другом потпуно „босанска“. Њена ауторка је Перина Меић, књижевни истраживач млађе генерације с Филозофског факултета у Мостару која, мада више посредно, с Андрићем дијели уже завичајно поријекло, препознатљиво по његовим „фратарским причама“, емпатији према фрањевачкој традицији и трајним живим контактима с фрањевачким самостанима у средњој Босни и њиховим фратрима. Преимућство тога поријекла Меићева је плодотворно искористила повластицом да изворно, на лицу мјеста, у Крешевском самостану може да истражује непознату грађу која се тиче Андрићевог живота и књижевног стваралаштва.

Поменута емпатија била је обострана, што између осталог потврђује и честитка коју су Андрићу поводом Нобелове награде 1961. године упутили фратри Крешевског самостана а коју је ауторка користила у изворном облику из летописа фра Круне Мисила. У њој се они фамилијарно, без персирања, Андрићу обраћају као своме: „Цијењени и драги наш Иво! Веома смо обрадовани вијешћу о Твом високом одликовању и највећем међународном признању за Твој књижевни рад. То смо признање Теби и раније очекивали и жељели. Сада смо поносни и задовољни. Придружујући се толиким, од великих и малих, честиткама, изразујемо Ти овом пригодом испред самостана Твог опћенито завољеног јунака фра Марка Крнете срдачне честитке на овом високом одликовању и свим досадашњим успјесима.“

О Андрићевом сјећању на завичај и благонаклоном односу према фрањевачкој заједници и традицији у средњој Босни, свједоче и његови контакти с њеним истакнутим члановима. Посебно су интересантна његова два писма из Букурешта писана 1922. године. У првом, од раније у науци већ познатом, писаном 31. марта своме добротвору и протектору Тугомиру Алауповићу, он каже: „Откад желим да обиђем Фојницу и Крешево и да скупим штогод материјала,

али изгледа да је та жеља, тако скромна сама по себи, за мене неостварива, и мој сан о великој фратарској драми изгледа да ће остати сан.“ У другом, писаном пријатељу пјеснику Аугустину Чичићу 13. октобра, које је професорица Меић сама пронашла још 2010. и објавила 2011. године, Андрићева опсесија да се на књижевном плану темељније посвети „фратарској драми“ још више и прецизније долази до изражаја. О повезаности његовог књижевног рада с амбијентом, културом и свакодневним животом фрањевачких самостана у њиховој вишевјековној мисији на овом простору свједочи његова успутна молба пријатељу у том писму да му прикупља, шаље или сачува интересантне ствари из самостанског живота: „Ако ти допадне у руке ма какав документ (кроника, писмо, акт) у ком се цртају опште прилике или лична судбина чија, препиши ми и сачувај или пошаљи, бит ћу ти много благодаран.“

То је вријеме када још увијек не срећемо Андрићеве приче о фратрима, али озбиљни наговјештаји о томе, амбициознији него што би се могло очекивати на основу онога што ће он на ову тему објављивати у наредним годинама, сасвим су уочљиви у овом писму: „Са своје стране, ја ти завидим да си у Кршеву. Кршево и Фојница остаће за мене неостварени снови и неисцрпљени мајдани, а мој фратарски роман неће никако даље од фрагментарних скица.“ Податак да је Андрић још 1922. тек што је био објавио *Ђерзелеза*, имао замисао о *фрајтарском роману*, у коме би се бавио фратарском „драмом“, што су знали и његов добротвор Т. Алауповић и пријатељ фра Аугустин Чичић, Меићева је спретно искористила, пребрала све што је Андрић писао на ову тему, и успоставила могуће претпоставке о (не)могућности, (не)извијесности и судбини ове Андрићеве прекупације која изнова свједочи о значају овог дијела Андрићевог стваралаштва за самог писца, читалачку публику и посебно за књижевне истраживаче.

Посебно треба истаћи Андрићев емотиван однос према родном крају који ће задржати током читавог живота: „Да Ти знаш какова је то мука: живјети далеко од земље а бити сваком жилицом везан уз њу!“, пише он пријатељу А. Чичићу коме настоји исходити запоглење у Београду.

Ауторка је исцрпно ишчитала Андрића и у овој књизи су у оквиру посебних поглавља под њену истраживачку лупу стављени практично сви књижевни жанрови којима се он бавио. У складу са својом генерацијском припадношћу и професионалном усмјереношћу (теорија књижевности и новија хрватска књижевност), настојала је да направи упадљив отклон од свих аспеката позитивистичке књижевне методологије, а посебно од ванкњижевних, најчешће идеолошких импликација односа према Андрићу и његовом дјелу које су посљедњих деценија заузимале доста простора у рецепцији овог писца. Поднаслов књиге *Иза кулиса исјријовиједаној* већ унапријед наговјештава

накану рударења по дубинским поетичким слојевима Андрићевог дјела које само по себи подразумејева дистанцу према поменутој врсти идеолошке актуелизације Андрића. Меићева се определијелила за тумачење Андрића којим се значење и функционисање дјела посматрају првенствено као резултат начина његовог унутрашњег структурног устројства, а не на основу дедуктивног поступка који нужно подразумејева платформу теоријске осматрачнице смјештену изван њега. Уже гледано, у питању је семиотичко ишчитавање књижевног текста, на основу кога се из кодираних знакова инсталираних у најдубљим слојевима дјела, њиховим дешифровањем, повезивањем и стављањем у функцију долази до скривених значења које оно у себи садржи. На тај начин знак с оним што је њиме означено у поступку тумачења дјела постају важна полуга којом се ставља у покрет унутрашња динамика значења литерарног текста.

За ову прилику домете такве методологије добро илуструје анализа чувене и много (зло)употребљаване Андрићеве приче „Писмо из 1920“ у којој се семиотичка конфигурација текста уочава на разини „супарничког“ статуса двојице сарајевских дјечака изведена из мита о Прометеју и подупрта митом о Едиповом комплексу, која се даље развија до њиховог зрелог доба. У тој супарничкој тензији спочетка доминира свестрани и образовани дјечак страног поријекла, потом се касније постепено успоставља извјесна равнотежа да би на крају језичак превагнуо на страну условима живота ограниченог дјечака из Босне у чију „корист“ се ток наративне субординације „крунише“ посљедњом реченицом приче: „Тако је завршио живот човека који је побегао од мржње.“ Можда је мало прејако рећи да се у овој реченици крије иронија, али је очито да ова „објективна“ констатација није неутрална и да у себи садржи потенцијал нечега што „доноси посве нову перспективу на све дотад исприповиједано“. Овом реченицом је на крају дефинитивно успостављена извјесна дистанца према наративном нивоу на коме функционише Левенфелдово писмо о разлозима његовог бијега из Босне, што значи да у дубинским слојевима приче на поетичком плану постоји брана за нека њена досадашња поједностављена тумачења. То истовремено значи да се у „одбрани“ Андрића – писца, као наводног аутора слике о Босни као земљи мржње у оваквом тумачењу више није потребно ослањати само на баналну чињеницу да поглед на свијет једног од ликова књижевног дјела није истовремено и поглед на свијет аутора тог дјела.

У тумачењу ове приче дешифровањем кодираних знакова распоређених у њеној структури у складу с пишчевом унапријед одабраном наративном стратегијом, могло би се ићи и даље, уводећи у разговор изразито маркиран семантички потенцијал писма као знака културе које у њој има специфичан статус. Овдје се рачуна на подразумејевајући изричито субјективни карактер епистоларних текстова којим се ограничава семантичко поље њиховог значења из

кога је зато тешко изаћи у некој могућој наративној ситуацији. У тој субјективности писма успоставља се његова дистанца у односу на остале структурне слојеве: Левенфелдова прича о Босни као земљи мржње, да поједноставимо, већ и самим тиме је субјективна (није објективна!) и у исправном тумачењу приче нужно остаје на том нивоу. У току наративне субординације значења што их имају кодирани знакови размјештени у дубини овог књижевног текста, писмо Макса Левенфелда управо тим својим (субјективним) семантичким потенцијалом добија посебан, у овом случају могло би се рећи „подређен“ статус у односу на остале слојеве текста, а из тога статуса га могу „извући“ само поједностављена идеолошка тумачења приче.

На крају, подстакнути идејом колегинице Меић, у семиотичкој анализи ове приче могли бисмо да идемо још даље, па чак и тако далеко да њено унутрашње структурно устројство објашњавамо и присуством кодираних знакова и њихових значења која се налазе изван текста! Ево како. Већина истраживача у анализи приче говори о времену у коме се догађа сусрет писца приповједача са својим пријатељем из дјетињства, које је као што знамо бременито разочарањем и депресивношћу Андрићеве генерације смислом и исходом Првог свјетског рата, а истовремено обузето и суморним слутњама времена које долази уочи Другог свјетског рата и катаклизме коју ће он са собом донијети. То вријеме је и те како присутно у причи. По страни, међутим, остаје јасно (о)значено вријеме када, гдје и у којим околностима је прича настала и објављена. Као што се зна свјетло дана она је угледала, никако случајно, 1946. у обновљеном престижном сарајевском часопису *Прејлед* чијег су међуратног уредника, истакнутог сарајевског интелектуалца антифашисту Јована Кршића, убиле усташе.

То само по себи говори да је у питању вријеме које је напосто очекивало и захтијевало једну такву причу и у тематском и у структурном погледу! Настала је и објављена као насушна *пошреба* новог поратног друштва за чијим петама су се још вукли крвави трагови недавних страшних ратних злочина изазваних мржњом и злом. Настала је и објављена као вид *ојомене* генерацијама новог времена да коб мржње у Босни инструментима и вриједностима новонасталог друштва мора коначно да се искоријени. У складу с тим његовим „задатком“ извршена је и унутрашња организација овог литерарног текста којом је, видјели смо, писмо као манифест историјски акумулиране мржње, остало затворено у своје изричито субјективно обојеном семантичком пољу, без могућности и изгледа да у току наративне субординације из њега изађе и у аутентичном значењу и тумачењу приче добије објектан или чак надређен статус којим би се Андрићева слика свијета сводила на представу о Босни као земљи мржње. То би очито било сасвим неспојиво с писцем коме је изгледало неподношљиво живјети далеко од те земље а емотивно „бити сваком жилицом везан за њу“.